

PRAKTICKÁ FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ PRE ZÁKLADNÉ A STREDNÉ ŠKOLY

PETER KALČEVSKÝ, PROGRAMOVÝ RIADITEĽ JA SLOVENSKO, N.O., 0905 202 442,
KALCEVSKY@JASLOVENSKO.SK

Abstrakt

Za podpriemernými výsledkami žiakov v oblasti finančnej gramotnosti je aj nedostatok záujmu zo strany dospelých.

Finančná gramotnosť nie je len o peniazoch a nie je to absolútny stav. Ukončením formálneho vzdelávania v škole by toto vzdelávanie skončiť nemalo. Je potrebné ho rozvíjať po celý náš život a bez ohľadu na našu aktuálnu finančnú situáciu.

Vzdelávací program Viac ako peniaze ponúka školám efektívny spôsob ako pomôcť žiakom túto úroveň zvýšiť. Výsledky testovania žiakov zapojených do tohto programu hovoria, že sa ich finančná gramotnosť po absolvovaní programu zvýšila o 61 %.

Kľúčové slová: finančná gramotnosť, zážitkové vzdelávanie, Národný štandard finančnej gramotnosti, vzdelávanie učiteľov, metodická príručka, online učebnica

Príspevok:

Výsledky PISA testovania

Prečo začať s finančnou gramotnosťou už na základných školách, a prečo dosahujú naši žiaci podpriemerné výsledky v testovaní? Slovenská republika sa doposiaľ zapojila do troch cyklov PISA testovania pre oblasť finančnej gramotnosti. V roku 2012 sme dosiahli výkon na úrovni 470 bodov (priemer krajín OECD bol 500), v roku 2015 to bolo 445 bodov (OECD priemer bol 489) a v roku 2018 sme dosiahli výkon na úrovni 481 bodov (OECD priemer bol 505). Vo všetkých troch cykloch testovania tak slovenskí žiaci dosiahli podpriemernú úroveň z oblasti finančnej gramotnosti.

PISA meranie nám dokáže dať pomerne presný pohľad na nedostatky, ktoré sa k týmto výsledkom viažu. [Správa PISA 2018](#) uvádza, že 21,2% 15-ročných slovenských žiakov je zaradených do rizikovej skupiny. Ide o žiakov, ktorí v oblasti finančnej gramotnosti nedosiahli ani základnú vedomostnú úroveň. Naopak, iba 7,2% žiakov sa zaradilo do tzv. top skupiny, teda dosiahli najvyššiu úroveň.

Aktuálny stav na školách

V roku 2008 bol vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti (ďalej NŠFG). Účinnosť nadobudol v septembri 2009. Ako sa priamo v dokumente uvádza „NŠFG popisuje minimálne požiadavky na finančné, ekonomické a právne vzdelávanie žiakov prostredníctvom osvojených kompetencií. Kompetencie v oblasti finančnej gramotnosti sa postupne zameriavajú od najnižšej úrovne až do momentu absolvovania strednej školy.“ Jeho špecifikum spočíva aj v tom, že ide o jediný národný štandard pre niektorú z gramotností. Školy majú aktuálne povinnosť zapracovať jednotlivé témy do svojho školského vzdelávacieho programu, čo by malo zaručiť, že si každý žiak po ukončení daného stupňa vzdelávania (základná aj stredná škola) osvojí minimálne požiadavky úrovne vedomostí, ktoré NŠFG stanovuje.

Mnohé školy sa snažia popasovať s témou finančná gramotnosť najlepšie ako vedia a vzdelávajú žiakov pomocou rôznych dostupných materiálov. Je pravdou, že od vzniku NŠFG v roku 2008 sa dostupnosť materiálov, ktoré sa finančnej gramotnosti na školách venujú, niekoľkonásobne zvýšila. Úroveň žiakov sa však podľa medzinárodného testovania výrazne nezlepšila. Mnohé z existujúcich pracovných zošitov, spoločenských hier, interaktívnych portálov, či kníh sa venujú len určitej oblasti, či téme z finančnej gramotnosti. Opomínajú pritom komplexné vzdelávanie učiteľov, ich prípravu a ďalší rozvoj ich vedomostí. Najčastejšie sa tieto aktivity zaoberajú témami rozpočet, či sporenie a šetrenie spojené s ekológiou alebo bežný účet ako najpoužívanejší bankový produkt. Ide však len o malú časť, ktorej sa finančná gramotnosť dotýka. Patria sem aj o čosi náročnejšie témy rizika, investovania, ochrany spotrebiteľa, korupcie, poistenia, dôchodku a ďalšie. V neposlednom rade je potrebné venovať pozornosť aj hodnotám a postojom, ktoré významnou mierou ovplyvňujú naše finančné správanie. Práve jednotlivé témy a čiastkové informácie tvoria jednotný celok, teda súbor znalostí a vedomostí, ktoré zahŕňa finančná gramotnosť.

Finančná gramotnosť je nepochybne prierezová téma a je ju tak možné realizovať aj v rámci medzipredmetových vzťahov, t.j. v rôznych predmetoch s prepojením na už získané poznatky a vedomosti. Dôležité je však uvedomiť si, že tak, ako je nutné zvyšovať úroveň finančnej gramotnosti žiakov, je potrebné sa venovať aj vzdelávaniu učiteľov, ktorí ich ju učia.

Vzdelávanie žiakov aj učiteľov

Od roku 2012 ponúka vzdelávacia organizácia Junior Achievement Slovensko (JA Slovensko) školám, učiteľom a žiakom vzdelávací program Viac ako peniaze, ktorý je prvým komplexným vzdelávacím programom vytvoreným v súlade s NŠFG na Slovensku. Je určený na zvyšovanie úrovne finančnej gramotnosti žiakov na druhom stupni základných škôl a na stredných školách. V roku 2015 začala organizácia ponúkať aj vzdelávací program Ja a peniaze, určený pre prvý stupeň základných škôl. Téma finančná gramotnosť sa JA Slovensko pritom venuje už od svojho založenia – v roku 1992. Prostredníctvom praktických vzdelávacích programov Aplikovaná ekonómia a Etika v podnikaní, či aktuálne najmladšieho programu Zručnosti pre úspech rozvíja u stredoškolákov čiastkové témy z oblasti finančnej gramotnosti.

Vzdelávacie programy Viac ako peniaze a Ja a peniaze sa zameriavajú aj na komplexné vzdelávanie učiteľa a jeho prípravu na vzdelávanie žiakov.

V programe Viac ako peniaze má učiteľ k dispozícii metodickú príručku, možnosť zúčastniť sa vzdelávacích seminárov s odborníkmi a pre žiakov online učebnicu s databázou testových a otvorených otázok a úloh a súbor viac ako 300 rôznych aktivít. Program prostredníctvom praktických príkladov z praxe a jednoduchou formou vysvetľuje žiakom základné pojmy z oblasti finančnej gramotnosti a ich súvislosti. Vede ich tak k efektívnemu hospodáreniu a finančnému plánovaniu svojej budúcnosti.

Program Ja a peniaze tiež učiteľom ponúka účasť na vzdelávacích seminároch a prístup k databáze aktivít. Učiteľ má k dispozícii učebnicu a pre žiaka pracovné zošity, ktorá je postavená na príbehoch ústrednej postavy Filipa a jeho rodiny. Filip zažíva rôzne situácie, do ktorých sa môžu a väčšinou dostanú aj samotní žiaci, vďaka čomu sa vedie lepšie stotožniť a predstaviť si danú situáciu. Pod vedením učiteľa žiaci postupne učebnicou prechádzajú a osvojujú si jednoduchou a zrozumiteľnou formou základné princípy finančnej gramotnosti.

V programe Viac ako peniaze prebieha od jeho vzniku pravidelné testovanie žiakov na začiatku a na konci školského roka. Jeho cieľom je zistiť ich počiatočnú úroveň vedomostí z oblasti finančnej gramotnosti a porovnať jej progres na konci školského roka. Medzi najproblémovjšie okruhy otázok patria pritom tie, ktoré sa týkajú rizika, poistenia, dôchodkov a investovania, čo je pri žiakoch celkom prirodzené, keďže o tieto témy sa drvivá väčšina z nich ešte aktívne nezaujíma.

Výsledky testovania spolu za 9 rokov existencie programu ukazujú významný progres úspešnosti žiakov v testovaní na konci šk. roka (po absolvovaní programu) v porovnaní s jeho začiatkom. Percento úspešnosti žiakov stredných škôl na začiatku školského roka bolo spolu 10 %, na jeho konci to bolo už 72 %. Priemerná úspešnosť stredoškolákov pri vstupnom testovaní sa pritom každoročne zvyšovala. V prvom šk. roku 2012/2013 bola na úrovni 4 % v školskom roku 2020/2021 to bolo už 20 %. Výsledky výstupného testu sa držia okolo hranice 70 %.

V prípade žiakov zo základných škôl bola ich spoločná úspešnosť za 9 rokov na začiatku šk. roka 4 % a na konci 61 %. Títo žiaci dosiahli v prvom šk. roku 2012/2013 hranicu úspešnosti vstupného testu tiež na úrovni 4 % a v šk. roku 2020/2021 to bolo 12 %. Výsledky výstupného testu sa pohybujú okolo hranice 65 %.

Za zlepšení výsledkov oboch skupín žiakov pri vstupnom teste je nepochybne aj to, že finančná gramotnosť ako osobitná téma naberala aj vďaka NŠFG na vážnosti a školy jej začali venovať viac pozornosti. V rámci JA Slovensko sme pravidelne upozorňovali na dôležitosť tejto témy a vzdelávania učiteľov a žiakov. Postupne vznikalo aj množstvo rôznych menších či väčších projektov a materiálov, ktoré školy začali začleňovať do svojho výchovno-vzdelávacieho procesu, programy JA Slovensko nevynímajúc.

Podľa vyjadrenia učiteľov, na základe spätných väzieb, najviac oceňujú, že program disponuje komplexnou učebnicou, metodickou príručkou pre učiteľa a rozsiahlou databázou aktivít, pričom tempo vzdelávania si môžu vďaka flexibilitě programu a online učebnici určovať sami. Za 9 rokov existencie programu Viac ako peniaze sa doň zapojilo viac ako 500 učiteľov a 46 tisíc žiakov základných a stredných škôl na Slovensku.

„Pri tvorbe oboch programov sme mysleli predovšetkým na to, aby sme učiteľovi uľahčili prácu a poskytli mu dostatok materiálov a podkladov pre oblasť finančnej gramotnosti. Ich úlohou pritom nie je zo žiakov vychovať bankárov, maklérov či finančných poradcov, ale jednoduchou a priateľskou formou im vysvetliť možno aj náročnejšie pojmy z oblasti finančnej

gramotnosti a lepšie ich tak pripraviť na život. Dá sa nám to aj vďaka spätnej väzbe od učiteľov, množstvu praktických aktivít a spolupráci s odborníkmi.“ povedal Peter Kalčevský, programový riaditeľ JA Slovensko.

Vzdelávací program Viac ako peniaze je určený pre základné školy (2. stupeň) aj stredné školy. Program Ja a peniaze je určený pre žiakov 1. stupňa základnej školy. Žiaci získavajú prehľad z oblasti finančnej gramotnosti a vďaka zážitkovému vzdelávaniu sa naučia finančne plánovať svoju budúcnosť.

Viac o programoch nájdete na www.viacakopeniaze.sk a www.jaap.jaslovensko.sk.